

УДК 336.5.087.43(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/5-90-17>**Пріхно І. М.**

Черкаський державний технологічний університет

Частоколенко І. П.**Марченко А. П.**

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті з'ясовано структуру сучасної пенсійної системи в Україні. Виконано комплексний аналіз солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного забезпечення в Україні, зокрема досліджено у динаміці обсяг доходів і видатків Пенсійного фонду України, кількість платників єдиного соціального внеску й загальну суму сплаченого єдиного соціального внеску, чисельність пенсіонерів та розмір середньої і мінімальної пенсії в Україні, а також розподіл середньої пенсії за регіонами України. Визначено особливості функціонування накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та з'ясовано причини, за якими ця система так і не запрацювала в Україні. Проаналізовано сучасний стан розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення за такими показниками, як кількість чинних нині недержавних пенсійних фондів та обсяг їхніх активів, кількість укладених пенсійних контрактів, загальна кількість учасників недержавних пенсійних фондів, загальна вартість активів недержавних пенсійних фондів, обсяг пенсійних внесків і пенсійних виплат, сума інвестиційного доходу. Окреслено власне бачення вирішення проблем, які наявні у сучасних реаліях функціонування системи пенсійного забезпечення в Україні.

Ключові слова: система пенсійного забезпечення, загальнообов'язкове державне пенсійне забезпечення, недержавне пенсійне забезпечення, Пенсійний фонд України, недержавні пенсійні фонди, єдиний соціальний внесок, пенсія, пенсійні внески, пенсійні виплати.

Постановка проблеми. Необхідність покращення рівня життя громадян, які досягли пенсійного віку, та поліпшення системи пенсійного забезпечення в Україні набуває все більшої значимості й актуальності. Сучасна пенсійна система в Україні не спроможна забезпечити гідний розмір пенсій своїм громадянам, що пов'язано з низьким рівнем заробітних плат працюючого населення, зменшенням питомої ваги зайнятого населення й збільшенням частки пенсіонерів, відтоком працюючої частини населення за кордон у пошуках кращої заробітної плати тощо. Наслідком цього є загальне зубожіння населення, особливо людей, які досягли пенсійного віку. Пенсіонери здебільшого отримують пенсії на рівні мінімальної заробітної плати, розмір якої в Україні є вкрай низьким і не може задовольнити навіть мінімальні потреби людини в їжі, одязі й оплаті комунальних платежів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з пенсійним забезпеченням в Україні, широко висвітлюються у наукових напрацюваннях вітчизняних учених, таких як А. Бахмач, В. Воротін, Л. Головка, О. Кириленко, М. Лазебна, Г. Лопушняк, Е. Лібанова, О. Макарова, Л. Можечук, О. Мордвінов, Л. Присяжнюк, І. Сидор, О. Петрушка, В. Тропіна, В. Хожайнова. Проте необхідність підвищувати рівень пенсійних виплат громадянам України породжує необхідність подальшого дослідження проблем функціонування системи пенсійного забезпечення в Україні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Особливої актуальності набувають критичний аналіз розпочатої реформи пенсійного забезпечення стосовно впровадження в Україні трирівневої пенсійної системи, виявлення позитивних і негативних наслідків цієї реформи та пошук дієвих механізмів вирішення наявних проблем у сфері пенсійного забезпечення.

Мета статті. Головною метою роботи є аналіз основних показників, які свідчать про рівень

ефективності функціонування системи пенсійного забезпечення в Україні, та розроблення основних напрямів удосконалення сучасної політики держави щодо пенсійного забезпечення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Структура сучасної пенсійної системи України регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1] і являє собою одночасне функціонування трьох рівнів (рис. 1).

Перший рівень – це солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного забезпечення (страхування), яка передбачає щомісячні виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду України. Згідно з чинним законодавством, роботодавці (юридичні особи та фізичні особи – підприємці) за кожного найманого працівника щомісяця повинні нараховувати та сплачувати єдиний соціальний внесок у розмірі 22% фонду оплати праці. Винятком є підприємства та підприємці, на яких працюють особи з інвалідністю (ставка єдиного соціального внеску становить 8,41%), а також підприємства осіб з інвалідністю (ставка єдиного соціального внеску становить 5,5% або 5,3%) [2].

Крім того, доцільно зауважити, що існує перелік видів виплат, на які роботодавці не нараховують єдиний соціальний внесок, що затверджено відповідною Постановою Кабінету Міністрів України від 22 грудня 2010 р. № 1170. До таких виплат належать соціальні допомоги та виплати, встановлені колективним договором (працівникам, які перебувають у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, на народження дитини, сім'ям з неповнолітніми дітьми тощо); одноразова допомога працівникам, які виходять на пенсію, згідно із законодавством та колективними договорами (включаючи грошову допомогу державним службовцям та науковим (науково-педагогічним) працівникам), військовослужбовцям під час звільнення з військової служби; надбавки та доплати до державних пенсій працюючим пенсіонерам; вихідна допомога в

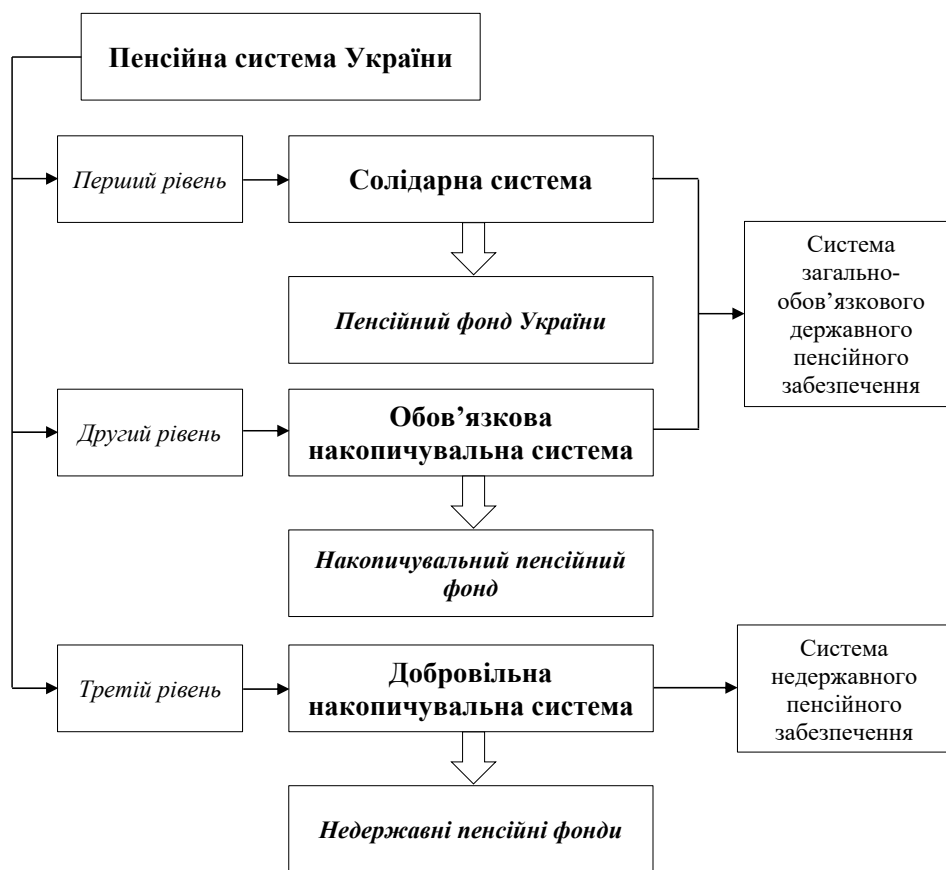

Рис. 1. Структура пенсійної системи України

Джерело: сформовано відповідно до джерела [1]

разі припинення трудового договору; відшкодування, нараховані працівникам за час затримки розрахунку під час звільнення; витрати на відрядження, зокрема добові (у повному обсязі), вартість проїзду, витрати на наймання житлового приміщення [3].

Функціонування солідарної системи забезпечує Пенсійний фонд України. Доходи Пенсійного фонду України формуються за рахунок власних доходів (переважно за рахунок єдиного соціального внеску – 90,3%, або 254 509,3 млн. грн., у 2020 р.) та коштів Державного бюджету України (переважно на пенсійне забезпечення військовослужбовців – 75,3%, або 136 108,0 млн. грн., у 2020 р., покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду України – 19,0%, або 34 407,8 млн. грн., у 2020 р.) [4]. Динаміка доходів Пенсійного фонду України у 2018–2020 рр. відображена на рис. 2.

Таким чином, спостерігається тенденція до зростання рівня фактичних доходів Пенсійного фонду України з 352 175,3 млн. грн. у 2018 р. до 466 096,9 млн. грн. у 2020 р., тобто на 113 921,6 млн. грн. (на 32,3%). У структурі фактичних доходів Пенсійного фонду України збільшилися власні доходи з 57,4% у 2018 р. до 60,4% у 2020 р., тобто на 3 відсоткових пункти, або з 202 084,3 млн. грн. до 281 751,5 млн. грн., тобто на 39,4%. Питома вага надходжень з Державного бюджету України зменшилась із 42,6% у 2018 р. до 39,6% у 2020 р., тобто на 3 відсоткових пункти. Натомість розмір таких надходжень у 2019 р. збільшився порівняно з попереднім роком на 28,7%, а у 2020 р. зменшився порівно з 2019 р. на 6,4% (на 12 367,0 млн. грн.), станов-

лячи 184 345,4 млн. грн. Як зазначалося раніше, власні доходи Пенсійного фонду України формуються переважно за рахунок надходжень від платників єдиного соціального внеску (понад 90%).

Згідно зі звітними даними Пенсійного фонду України і відповідно до власних розрахунків, кількість платників єдиного соціального внеску у 2018 р. різко скоротилася, а саме з 2 504,6 тис. осіб до 2 367,0 тис. осіб, тобто на 5,5% (на 137,6 тис. осіб). У подальшому кількість платників ЄСВ поступово збільшувалася, і наприкінці 2020 р. вона становила 2 467,5 тис. осіб, хоча й не досягла рівня початку 2018 р. (рис. 3). У складі платників єдиного соціального внеску переважають фізичні особи – підприємці (їхня частка станом на кінець 2020 р. становила 72,7%, або 1 792,7 тис. осіб). Кількість платників ЄСВ – юридичних осіб наприкінці 2020 р. становила 6 46,4 тис. осіб, що складає 26,2% від загальної кількості платників [4].

Зауважимо, що коливання кількості платників ЄСВ не позначилась негативно на наповнюваності Пенсійного фонду України за рахунок сплати єдиного соціального внеску. Так, сума сплаченого єдиного соціального внеску збільшилася з 196 854,7 млн. грн. у 2018 р. до 254 509,3 млн. грн., тобто на 29,3% (на 57 654,6 млн. грн.), хоча у 2020 р. порівняно з попереднім роком спостерігається уповільнення темпів нарахувань і сплати ЄСВ (рис. 3).

Динаміка видатків Пенсійного фонду України у 2018–2020 рр. відображена на рис. 4, згідно з яким можна констатувати, що фактичні видатки Пенсійного фонду України мають позитивну динаміку до зростання: з 358 604,6 млн.

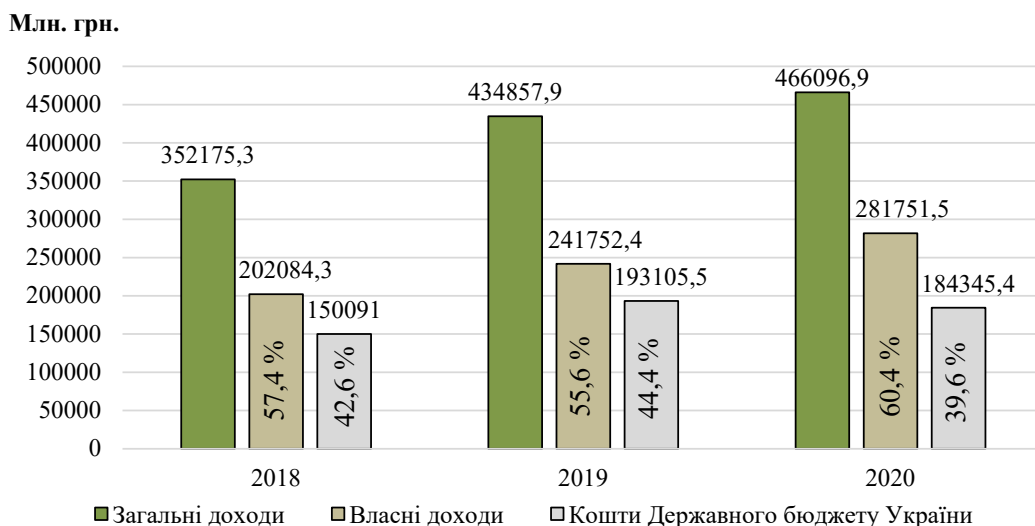

Рис. 2. Динаміка доходів Пенсійного фонду України у 2018–2020 рр., млн. грн.

Джерело: сформовано на основі джерел [4–6]

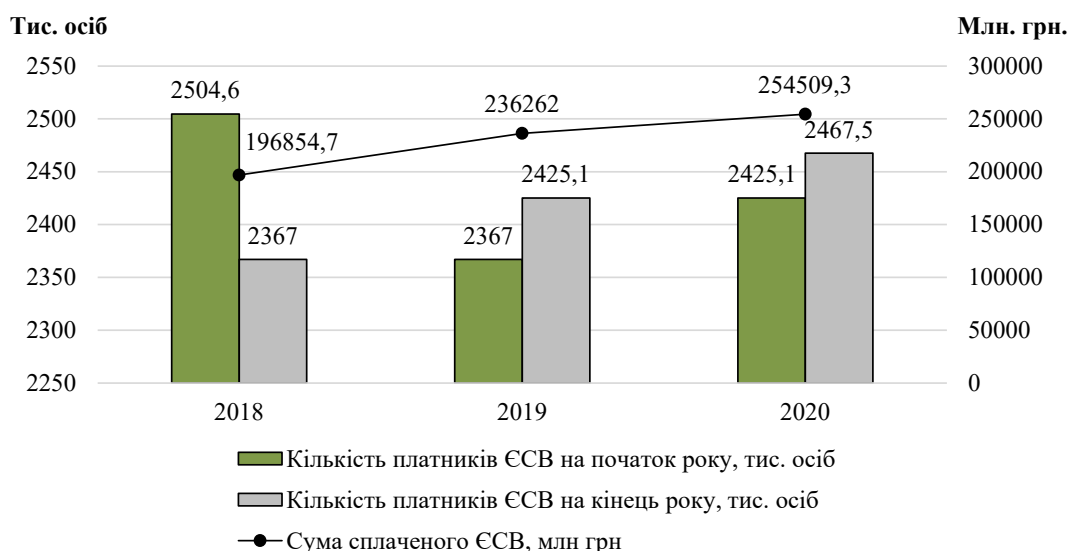

Рис. 3. Динаміка кількості платників ЄСВ і загальної суми сплаченого ЄСВ у 2018–2020 рр., млн. грн.

Джерело: сформовано на основі джерел [4–6]

грн. у 2018 р. до 479 343,3 млн. грн. у 2020 р., тобто на 120 738,7 млн. грн. (на 33,7%). Основну частину видатків Пенсійного фонду України становлять видатки на пенсійні виплати, а саме 98,4% (352 704,5 млн. грн.) у 2018 р., 94,7% (413 031,8 млн. грн.) у 2019 р., 97,4% (466 880,4 млн. грн.) у 2020 р.

Видатки на пенсійні виплати формуються переважно з виплат пенсій громадянам по досягненню пенсійного віку, а саме 311 955,5 млн. грн. у 2020 р. (66,8% загальної суми пенсійних виплат). Також здійснюються видатки на пенсії військовослужбовцям (6 471,5 млн. грн, або 1,4%), на пенсійне забезпечення осіб, які проживають за кордоном, та іноземних пенсіонерів (248,5 млн. грн., або 0,05%) [4].

До інших видатків Пенсійного фонду України належать адміністративні витрати, пов'язані з виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду України (1,1% від загальних видатків у 2020 р.); видатки на виплату одноразо-

вої допомоги (8 000 грн.) з коштів фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19 (0,8%); оплату послуг з виплати та доставки пенсійних виплат (0,5%); погашення позик, наданих з єдиного казначейського рахунку (0,2%) [4].

Зауважимо, що чисельність пенсіонерів має тенденцію до зменшення, про що переконливо свідчать статистичні дані, відображені на рис. 5.

Так, протягом 2018–2020 рр. чисельність пенсіонерів зменшилася з 11 725,4 тис. осіб на початку 2018 р. до 11 131,0 тис. осіб на кінець 2020 р., тобто на 597,4 тис. осіб (на 5,1%). При цьому за зазначений період розмір мінімальної пенсії зріс лише на 2,2% (з 1 452 грн. до 1 769 грн. відповідно), розмір середньої пенсії в Україні збільшився лише на 4,0% (з 2 497,15 грн. до 3 507,51 грн. відповідно).

Зауважимо, що вкрай негативною є ситуація щодо розподілу середньої пенсії за регіонами України станом на 1 січня 2021 р. У більшості областей України розмір середньої пенсії в регі-

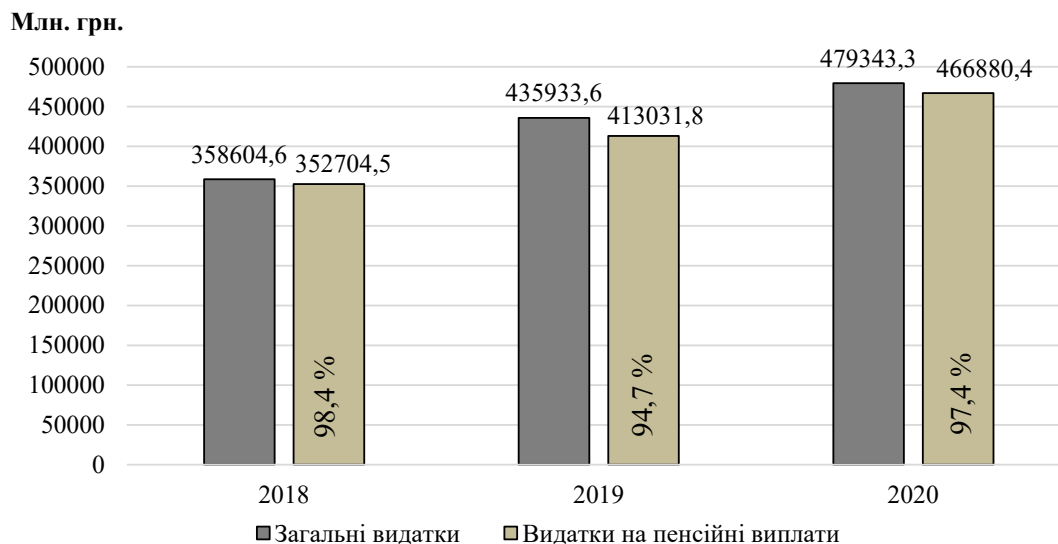

Рис. 4. Динаміка видатків Пенсійного фонду України у 2018–2020 рр., млн. грн.

Джерело: сформовано на основі джерел [4–6]

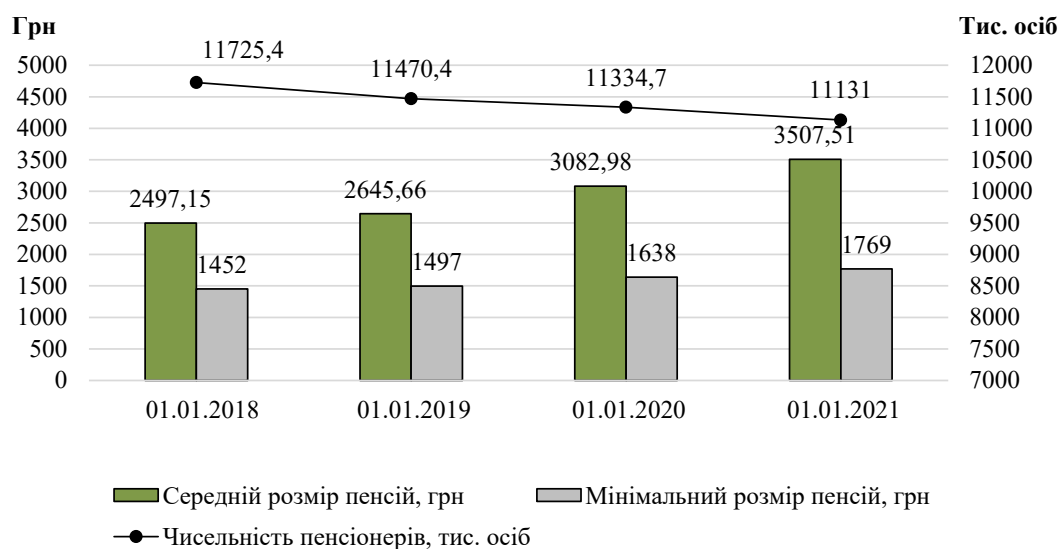

Рис. 5. Динаміка чисельності пенсіонерів та розміру середньої і мінімальної пенсії в Україні у 2018–2020 рр., млн. грн.

Джерело: сформовано на основі джерел [4–6]

оні не досягає навіть рівня середнього показника по Україні, зокрема в таких областях, як Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька й Чернігівська області. Значно вище порівняно із середнім по Україні розмір пенсій у таких областях, як Донецька, Луганська області, а також у м. Київ [4].

Таким чином, аналіз солідарної системи пенсійного забезпечення свідчить про її недосконалість у зв'язку з нездатністю забезпечувати належний рівень життя людей похилого віку та інших категорій громадян, яким, згідно із законодавством, нараховуються і виплачуються пенсії. Основними причинами неспроможності виконувати Пенсійним фондом України своїх зобов'язань є низький рівень народжуваності, виплата заробітних плат «у конвертах» та виїзд працюючого населення за кордон.

Задля покращення системи пенсійного забезпечення в Україні була проведена реформа, яка передбачає трирівневу пенсійну систему.

Перший рівень – це солідарна система пенсійного забезпечення, яка продовжує функціонувати нині, оскільки необхідно утримувати наявних пенсіонерів і працюючих громадян, які найближчим часом вийдуть на пенсію й не зможуть самостійно у досить короткий період часу накопичити кошти для утримання у старості.

Другий рівень – це накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, так звана накопичувальна система пенсійного страхування. Ця система передбачає накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді. За такої системи для кожного громадянина, який бере участь загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні, буде відкрито пенсійний рахунок, який буде його власністю. Громадянин віком від 18 до 35 років повинен буде обов'язково сплачу-

вати внески до Накопичувального фонду у встановленому розмірі, а за досягнення пенсійного віку (або в інших випадках, передбачених законодавством, таких як виїзд за кордон, інвалідність, критичні життєві обставини) зможе користуватися накопиченими коштами. Для громадян віком понад 35 років участь у другому рівні пенсійного забезпечення є добровільною. Передбачається, що накопичені пенсійні заощадження можна буде отримати спадкоємцям. Накопичувальний фонд повинен інвестувати отримані кошти у розвиток економіки нашої країни задля отримання інвестиційного доходу. Варто відзначити, що в Україні поки що другий рівень пенсійної системи не працює, що пов'язано з дефіцитом Пенсійного фонду України. Зауважимо, що однією з основних вимог для впровадження другого рівня пенсійної системи України є бездефіцитність і безбитковість Пенсійного фонду України [7; 8].

Також доцільно відзначити, що навіть якщо накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні запрацює, то проблема суттєвого підвищення розміру пенсій громадянам не буде одразу ж вирішена, оскільки відрахування до Накопичувального фонду будуть здійснюватися із заробітних плат громадян, розмір яких, як відомо, потребує також підвищення. Таким чином, щоб отримати ефект від запровадження накопичувальної системи, державі необхідно звернути увагу на здійснення вигідного інвестування залучених коштів задля отримання значного інвестиційного доходу. Зауважимо, що сам по собі процес інвестування передбачає наявність значної кількості ризиків, тому для того, щоб мінімізувати ці ризики, необхідно на законодавчому рівні встановити правило обов'язкової диверсифікації залучених фінансових активів. Оптимальним може бути таке співвідношення інвестицій: 40% спрямовуються в облігації, 20% – у депозити державних банків, 40% – в економіку (наприклад, в акції великих прибуткових вітчизняних підприємств) [9, с. 7].

Третій рівень – це система недержавного пенсійного забезпечення. Ця система передбачає, що громадяни мають право добровільно здійснювати пенсійні внески до недержавних пенсійних фондів задля накопичення своїх коштів у майбутньому. Для кожного такого громадянина у недержавному пенсійному фонді створюється індивідуальний пенсійний рахунок, а на внесені кошти нараховується інвестиційний дохід.

Таким чином, кожен громадянин має можливість самостійно формувати розмір своєї майбутньої пенсії, вибираючи недержавний пенсійний фонд з урахуванням запропонованих умов пенсійного страхування.

Доцільно відзначити, що нині в Україні зареєстровано 63 недержавні пенсійні фонди, серед яких активними й такими, що активно розвиваються, є лише 15–20 фондів [10]. Згідно з інформацією, що представлена Українською асоціацією адміністраторів пенсійних фондів, станом на кінець 2021 р. у десятку найбільших фондів за вартістю чистих активів увійшли «ОТП Пенсія», «ПриватФонд», «Емерит-Україна», «Фармацевтичний», «Династія», «ВСІ», «Україна», «Золота осінь», «Соціальний стандарт», «Український пенсійний фонд» (табл. 1).

Десятка найбільших недержавних пенсійних фондів за розміром чистих активів становить 34,2% (1 220,4 млн. грн.) від загальної вартості активів недержавних пенсійних фондів в Україні, а виплати, здійснені десяткою найбільших фондів, станом на 31 грудня 2020 р. становлять 1 107,4 млн. грн. (20,8% від загальних пенсійних виплат по Україні, що здійснені недержавними пенсійними фондами).

Досліджуючи діяльність недержавних пенсійних фондів в Україні (табл. 2), зауважимо, що станом на кінець 2020 р. кількість укладених пенсійних контрактів збільшилась на 19,0 тис. грн. (на 27,6%) порівняно з аналогічним показником станом на кінець 2018 р., становлячи 87,8 тис. контрактів.

За цей же період відбулися позитивні зрушення щодо кількості учасників недержавних пенсійних фондів, а саме з 855,3 тис. осіб до 883,0 тис. осіб відповідно, тобто на 27,7 тис. осіб (на 3,2%). Зауважимо, що кількість учасників недержавних пенсійних фондів в Україні нині становить близько 10% від загальної чисельності застрахованих найманих працівників [10].

Вартість активів недержавних пенсійних фондів збільшилась з 2 745,2 млн. грн. станом на кінець 2018 р. до 3 143,3 млн. грн. станом на кінець 2020 р., тобто на 818,5 млн. грн. (на 29,8%).

За аналізований період сума пенсійних внесків виросла на 377,4 млн. грн. (на 18,9%), і станом на 31 грудня 2020 р. вона становила 2 377,9 млн. грн., а сума пенсійних виплат зросла на 297,5 млн. грн. (на 36,7%), і станом на 31 грудня 2021 р. вона становила 1 107,4 млн. грн. Виконаний порівняль-

Таблиця 1

Найбільші недержавні пенсійні фонди за вартістю чистих активів станом на 31 грудня 2021 р.

№	Назва недержавного пенсійного фонду	Чиста вартість активів, млн. грн.	Виплати, млн. грн.
1	ОТП Пенсія	245,3	21,3
2	ПриватФонд	234,0	28,4
3	Емерит-Україна	206,0	61,1
4	Фармацевтичний	165,1	12,9
5	Династія	96,1	4,8
6	ВСІ	78,9	37,7
7	Україна	58,8	26,7
8	Золота осінь	52,0	0,1
9	Соціальний стандарт	48,4	15,6
10	Український пенсійний фонд	35,8	22,2
Всього за п'ятьма фондами, млн. грн.		1 220,4	230,8
Всього за всіма фондами, млн. грн.		3 563,7	1 107,4
Відсоток до загального показника по Україні, %		34,2	20,8

Джерело: сформовано на основі джерела [11]

Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів

Показник	Станом на 31 грудня 2018 р.	Станом на 31 грудня 2019 р.	Станом на 31 грудня 2020 р.	Відхилення	
				абсолютне (2020/2018 рр.)	відносне, % (2020/2018 рр.)
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	68,8	77,1	87,8	19,0	27,6
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	855,3	874,6	883,0	27,7	3,2
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	2 745,2	3 143,3	3 563,7	818,5	29,8
Пенсійні внески, млн. грн.	2 000,5	2 160,8	2 377,9	377,4	18,9
Пенсійні виплати, млн. грн.	809,9	947,4	1 107,4	297,5	36,7
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	1 767,7	2 200,0	2 635,7	868,0	49,1

Джерело: сформовано на основі джерела [12]

ний аналіз свідчить про те, що пенсійні виплати, здійснені недержавними пенсійними фондами, становлять менше одного відсотка від загальної суми пенсійних виплати, які здійснені за солідарною системою пенсійного забезпечення (станом на 31 грудня 2020 р. лише 0,24%), що є свідченням слабкої розвиненості цього сегменту фінансового ринку в Україні.

Зауважимо, що суттєве зростання демонструє показник приросту інвестиційного доходу, а саме з 1 767,7 млн. грн. станом на 31 грудня 2018 р. до 2 635,7 млн. грн. станом на 31 грудня 2020 р., тобто на 868,0 млн. грн. (на 49,1%), що є свідченням ефективної роботи недержавних пенсійних фондів.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи виконане дослідження, доходимо таких висновків.

1) Наявна в Україні солідарна система пенсійного забезпечення виявилася неспроможною здійснювати пенсійні виплати, які б забезпечували гідний рівень життя пенсіонерів. Це спричинено низкою чинників, серед яких найбільш вагомими є низький рівень народжуваності, виплата заробітних плат «у конвертах» і виїзд працюючого населення за кордон, що спричиняє дефіцитність Пенсійного фонду України і, як наслідок, неможливість підвищувати виплати пенсіонерам. Для виходу з кризи солідарної системи пенсійного забезпечення перш за все необхідно, на нашу думку, проводити політику щодо збільшення кількості платників (створення додаткових робочих місць та створення на ринку праці таких умов для вітчизняних громадян, які б стимулювали їх залишатися працювати в Україні) та збільшення відрахувань до Пенсійного фонду України (за рахунок недопущення неофіційного й нелегального працевлаштування громадян та виплати заробітних плат «у конвертах»). Крім того, необхідно стимулювати громадян України до здійснення ними добровільних заощаджень шляхом участі у накопичувальній пенсійній системі, що стане додатковим джерелом їхніх доходів за досягнення пенсійного віку.

2) Неможливість запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування у зв'язку з дефіцитністю Пенсійного фонду України. Вважаємо, що в реаліях сьогодення практично неможливим є подолання дефіцитності Пенсійного фонду Укра-

їни без залучення додаткових джерел його наповнення. Альтернативним джерелом, яке прийде на допомогу солідарній системі пенсійного забезпечення, є накопичувальна система, яку необхідно терміново запроваджувати шляхом внесення до законодавства поправок щодо бездефіцитності Пенсійного фонду України. Крім цього, необхідно прискорювати запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування шляхом затвердження на законодавчому рівні чіткого механізму інвестування залучених коштів на рахунки в Накопичувальному фонді. Тут необхідно чітко прописати, у яких пропорціях і у які фінансові активи повинні інвестуватися ці кошти, що стане додатковою гарантією зменшення ризиків від інвестування.

3) Незважаючи на недовіру, яка існує в українському суспільстві до фінансових установ та організацій, недержавні пенсійні фонди в Україні продовжують розвиватися, адже збільшуються їх активи, зростає кількість учасників недержавного пенсійного страхування, зростають сума пенсійних внесків та сума пенсійних виплат. Однак питома вага цього сегменту фінансового ринку є занадто малою порівняно з державним пенсійним забезпеченням. Вважаємо, що на рівні держави недостатнім є лише гарантування повернення громадянам їхніх вкладів. Тут необхідно шукати стимули, які б реально могли зацікавити працююче населення добровільно робити внески у недержавні пенсійні фонди. Одним із таких стимулів може стати дозвіл державним пенсійним фондам самостійно визначати пенсійний вік, який би був нижче, ніж за солідарної системи. Також доцільно чітко визначити й розширити перелік випадків, за настання яких застрахований матиме змогу отримувати пенсійні виплати достроково.

Таким чином, вважаємо, що для подолання негативних тенденцій, які наявні у сучасній пенсійній системі України, досить правильним і доцільним кроком було запровадження трирівневої пенсійної системи. На нашу думку, всі три рівні пенсійної системи повинні функціонувати одночасно. Саме в такий спосіб стане можливим подолання того кризового стану, у якому нині перебуває система пенсійного забезпечення в Україні, а також досягнення у перспективі підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV / Верховна Рада України. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 11.11.2021).

2. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 11.11.2021).
3. Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Постанова КМУ від 22 грудня 2010 р. № 1170 / Верховна Рада України. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1170-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.11.2021).
4. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2020 р. / Пенсійний фонд України. *Інформаційна сторінка вебпорталу*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2130467-zvit-pro-robotu-ta-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-2020-rotsi> (дата звернення: 11.11.2021).
5. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2019 р. / Пенсійний фонд України. *Інформаційна сторінка вебпорталу*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2121276-zvit-pro-robotu-ta-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-2019-rotsi-3> (дата звернення: 11.11.2021).
6. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2018 р. / Пенсійний фонд України. *Інформаційна сторінка вебпорталу*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/1534465-zvit-pro-robotu-ta-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-2018-rotsi> (дата звернення: 11.11.2021).
7. Накопичувальна система пенсійного страхування. 22 липня 2019 р. / Головне управління Пенсійного фонду України в Одеській області. *Інформаційна сторінка вебпорталу*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/od/173838-nakopychuvalna-systema-pensijnogo-strahuvannya> (дата звернення: 11.11.2021).
8. Хожайнова В. Трирівнева пенсійна система: чи можна нею скористатися в Україні й які переваги. 14 грудня 2020 р. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/88027-tririvneva-pensijna-sistema-ci-mozna-neu-skoristatisa-v-ukraini-j-aki-perevagi> (дата звернення: 11.11.2021).
9. Лопушняк Г. Система пенсійного забезпечення в Україні: сучасний стан та тенденції реформування. *Демократичне врядування*. 2011. Вип. 7. 10 с. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik7/fail/lopyushnjak.pdf (дата звернення: 11.11.2021).
10. Міністерка соціальної політики Марина Лазебна: про пенсійну реформу і запровадження накопичувальної системи. *Інформаційне агентство «Українські новини»*. 9 липня 2021 р. URL: <https://ukranews.com/ua/interview/2676-maryna-lazebna-pro-pensijnu-reformu-i-zaprovadzhennya-nakopychuvальної-systemy> (дата звернення: 11.11.2021).
11. Аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів у 2020 р. / Українська асоціація адміністраторів пенсійних фондів України. URL: https://uaapf.com/index.php?option=com_content&view=article&id=472:-2020-&catid=1:2009-09-24-10-44-06&Itemid=2 (дата звернення: 11.11.2021).
12. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31 грудня 2020 р. / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#tab-5> (дата звернення: 11.11.2021).

References:

1. Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia [About the compulsory state pension insurance], Law of Ukraine, 09 July 2003 No. 1058-IV. *Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (accessed 11 November 2021).
2. Podatkoviy kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine], Law of Ukraine, 09 Dec 2010 No. 2755-VI. *Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (accessed 11 November 2021).
3. Pro zatverdzhennia pereliku vydiv vyplat, shcho zdiisniuiutsia za rakhunok koshtiv robotodavtsiv, na yaki ne narakhovuietsia yedynyi vnesok na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia [On approval of the list of types of payments carried out at the expense of employers, which does not accrue a single contribution to compulsory state social insurance], Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, 22 Dec 2010 No. 1170. *Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1170-2010-%D0%BF#Text> (accessed 11 November 2021).
4. Zvit pro robotu ta vykonannia biudzhetu Pensiinoho fondu Ukrainy u 2020 r. [Report on work and execution of the budget of the Pension Fund of Ukraine in 2020]. *Pension Fund of Ukraine*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2130467-zvit-pro-robotu-ta-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-2020-rotsi> (accessed 11 November 2021).
5. Zvit pro robotu ta vykonannia biudzhetu Pensiinoho fondu Ukrainy u 2019 r. [Report on work and execution of the budget of the Pension Fund of Ukraine in 2019]. *Pension Fund of Ukraine*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2121276-zvit-pro-robotu-ta-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-2019-rotsi-3> (accessed 11 November 2021).
6. Zvit pro robotu ta vykonannia biudzhetu Pensiinoho fondu Ukrainy u 2018 r. [Report on work and execution of the budget of the Pension Fund of Ukraine in 2018]. *Pension Fund of Ukraine*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/1534465-zvit-pro-robotu-ta-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-2018-rotsi> (accessed 11 November 2021).
7. Nakopychuvalna systema pensiinoho strakhuvannia [The accumulation system of pension insurance]. Main Department of Pension Fund of Ukraine in the Odessa region. URL: <https://www.pfu.gov.ua/od/173838-nakopychuvalna-systema-pensijnogo-strahuvannya> (accessed 11 November 2021).
8. Khozhainova V. (2020) Tryrivneva pensiina systema: chy mozna neiu skorystatsia v Ukraini u yaki perevahy [Three-level Pension System: Can I Use it in Ukraine and what Benefits]. *Suspilne. Novyny*. URL: <https://suspilne.media/88027-tririvneva-pensijna-sistema-ci-mozna-neu-skoristatisa-v-ukraini-j-aki-perevagi> (accessed 11 November 2021).
9. Lopushniak H. (2011) Systema pensiinoho zabezpechennia v Ukraini: suchasnyi stan ta tendentsii reformuvannia [Pension System in Ukraine: Current State and Trends for Reform]. *Demokratychnе vriadvannia*, no. 7, p. 10. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik7/fail/lopyushnjak.pdf (accessed 11 November 2021).
10. Ministerka sotsialnoi polityky Maryna Lazebna: pro pensiinu reformu i zaprovadzhennia nakopychuvальної systemy. [Minister of Social Policy Marina Lazebna: About Pension Reform and Introducing a Cumulative System]. *Informatsiine ahentstvo "Ukrainskinovyny"*, 2021. URL: <https://ukranews.com/ua/interview/2676-maryna-lazebna-pro-pensijnu-reformu-i-zaprovadzhennya-nakopychuvальної-systemy> (accessed 11 November 2021).
11. Analiz diialnosti nederzhavnykh pensiinykh fondiv u 2020 r. [Analysis of non-state pension funds in 2020]. *Ukrainska asotsiatsiia administratoriv pensiinykh fondiv Ukrainy*. URL: https://uaapf.com/index.php?option=com_content&view=article&id=472:-2020-&catid=1:2009-09-24-10-44-06&Itemid=2 (accessed 11 November 2021).
12. Pidsumky rozvytku systemy nederzhavnoho pensiinoho zabezpechennia stanom na 31.12.2020 [The results of the development of the system of non-state pension provision as of 31 Dec 2020]. *Natsionalna komisiiia z tsinnykh paperyv ta fondovoho rynku*. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#tab-5> (accessed 11 November 2021).

Прихно И. Н.

Черкасский государственный технологический университет

Частоколенко И. П.

Марченко А. П.

Черкасский институт пожарной безопасности имени Героев Чернобыля

Национального университета гражданской обороны Украины

ПРОБЛЕМЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В УКРАИНЕ

Резюме

В статье выяснена структура современной пенсионной системы в Украине. Выполнен комплексный анализ солидарной системы общеобязательного государственного пенсионного обеспечения в Украине, в частности исследованы в динамике объем доходов и расходов Пенсионного фонда Украины, количество плательщиков единого социального взноса и общая сумма уплаченного единого социального взноса, численность пенсионеров и размер средней и минимальной пенсии в Украине, а также распределение средней пенсии по регионам Украины. Определены особенности функционирования накопительной системы общеобязательного государственного пенсионного страхования и выяснены причины, по которым эта система так и не заработала в Украине. Проанализировано современное состояние развития системы негосударственного пенсионного обеспечения по таким показателям, как количество действующих сейчас негосударственных пенсионных фондов и объем их активов, количество заключенных пенсионных контрактов, общее количество участников негосударственных пенсионных фондов, общая стоимость активов негосударственных пенсионных фондов, объем пенсионных взносов и пенсионных выплат, сумма инвестиционного дохода. Определено собственное видение решения проблем, которые существуют в современных реалиях функционирования системы пенсионного обеспечения в Украине.

Ключевые слова: система пенсионного обеспечения, общеобязательное государственное пенсионное обеспечение, негосударственное пенсионное обеспечение, Пенсионный фонд Украины, негосударственные пенсионные фонды, единый социальный взнос, пенсия, пенсионные взносы, пенсионные выплаты.

Prikhno Iryna

Cherkasy State Technological University

Chastokolenko Ihor

Marchenko Artem

Cherkasy Institute of Fire Safety named after the Heroes of Chernobyl

National University of Civil Defense of Ukraine

PROBLEMS OF THE FUNCTIONING OF THE PENSION SYSTEM IN UKRAINE

Abstract

The article explains the structure of the modern pension system in Ukraine, which is a simultaneous operation of three levels: the first level – solidary system of mandatory state pension (insurance); the second level – the cumulative system of mandatory state pension insurance; the third level – the system of non-state pension provision. Comprehensive analysis of the solidary system of universal state pension provision in Ukraine, in particular, the dynamics of revenues and expenditures of the Pension Fund of Ukraine, the number of single social contribution payers and the total amount of the single social contribution paid, the number of pensioners and the amount of average and minimum pensions in Ukraine, as well as the distribution of average pensions by regions of Ukraine are examined. As a result of the analysis, it was found that the solidary system of pension provision is imperfect due to the inability to provide an adequate standard of living for the elderly and other categories of citizens, to whom pensions are accrued and paid in accordance with the law. The main reasons for the inability of the Pension Fund of Ukraine to fulfill its obligations are the low birth rate, the payment of wages in envelopes and the departure of the working population abroad. The features of the funded pension plan of mandatory state pension insurance, which provides for the accumulation of funds of insured persons aged 18 to 35 years in the Provident Fund are defined. It is assumed that the heirs may receive the accumulated pension savings. The Provident Fund, in turn, should invest the received funds in the development of the economy of our country in order to obtain investment income. In Ukraine, the second level of the pension system does not work, which is due to the deficit of the Pension Fund of Ukraine. Current state of development of the non-state pension provision system by the following indicators: number of non-state pension funds and size of their assets, number of concluded pension agreements, total number of non-state pension funds, total value of non-state pension funds, volume of pension contributions and pension payments, size of investment income. The conducted analysis allowed to conclude that, despite the mistrust that exists in the Ukrainian society to financial institutions and organizations, non-state pension funds in Ukraine continue to develop and support the state, can succeed in the financial market. The right vision for solving the problems that take place in the current realities of the pension system in Ukraine has been outlined.

Keywords: pension provision system, compulsory state pension provision, non-government pension provision, Pension Fund of Ukraine, non-state pension funds, single social contribution, pension, pension contributions, pension payments.